

*Н. В. Трусова,
к. е. н, доцент, докторант,
Дніпропетровський державний аграрно-економічний університет, Дніпропетровськ*

АНАЛІЗ ЙМОВІРНОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ФУНКЦІЙ УПРАВЛІНСЬКОГО ЦИКЛУ В ПРОГНОЗУВАННІ ФІНАНСОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

*N. Trusova,
PhD., associate professor, past graduate student for getting Doctor Degrees
Dnepropetrovsk State Agrarian-Economic University, Dnepropetrovsk*

ANALYSIS THE PROBABILISTIC THE IMPLEMENTATION FUNCTIONS OF THE MANAGEMENT
CYCLE IN PREDICTING FINANCIAL POTENTIAL OF AGRICULTURAL ENTERPRISES

У результаті дослідження виділено нові напрями прогнозування фінансового потенціалу як ймовірність реалізації функцій управлінського циклу сільськогосподарських підприємств. Обґрунтовано, що розробка комплексу системи прогнозування фінансового потенціалу спрямована на вибір раціональних альтернатив управління фінансами та потребує впровадження в сільськогосподарських підприємствах. Прогноз має відображати послідовність зміни стану фінансового потенціалу суб'єкта господарювання і як цей стан буде впливати на формування, розподіл і використання фінансових ресурсів та джерел їх фінансування. Визначено, що функція моніторингу та діагностики фінансового стану сільськогосподарського підприємства в незадовільних умовах виконується у напрямі аналізу фінансового стану на короткострокову перспективу за показниками структури балансу. Доведено, що формування комплексного прогнозування фінансового потенціалу, від ретроспективного аналізу фінансової діяльності до формування її стратегічних орієнтирів, властиве тим сільськогосподарським підприємствам, що постійно потребують державної фінансової підтримки у вигляді компенсацій, субсидій, фінансових вкладень, зниження навантаження податкових зобов'язань.

The study identified new areas of forecasting the financial potential of the probability of realization of functions of the management cycle farms. Proved that the development of complex systems for forecasting financial potential, aimed at the rational choice of alternatives and financial management requires implementation in agricultural enterprises. Weather should reflect changes in the sequence of the financial potential of the entity and how this condition will affect the formation, distribution and use the financial resources and sources of funding. Determined that the function of monitoring and diagnostics of the financial state of agricultural enterprises in poor conditions is performed in the direction of financial analysis for the short term for the structure of the indicators. It is proved that the formation of complex of forecasting financial potential of retrospective analysis of financial activity to the formation of strategic guidelines, inherent to those farms that permanently need state financial support in the form of compensation, subsidies, investments, reducing the burden of tax liabilities.

Ключеві слова: прогнозування, фінансовий потенціал, управління фінансами, сільськогосподарські підприємства, цикл управління, фінансовий стан.

Key words: forecasting, financial potential, management finances, agricultural enterprises, cycle of management, financial position.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Сучасними дослідниками в області фінансової теорії і практики системного аналізу визнано, що прогнозування фінансового потенціалу нині відіграє роль визначальної методології економічного розвитку сільського господарства як на регіональному рівні, так і на рівні сільськогосподарських підприємств. Логічно, що наукове прогнозування стало невід'ємним інструментом наукового пізнання. Адже осягнення невідомого сприяє народженню нових знань про майбутнє і дозволяє вносити корективи у сьогодення. В основі сучасної концепції формування системи фінансового потенціалу лежить потреба саме в прогнозуванні, центральною ланкою якого є управління фінансами. Тому стратегія

управління системою фінансового потенціалу потребує детального вивчення в контексті структурно-логічної послідовності: розподілу фінансових ресурсів та джерел їх фінансування, адаптації до зовнішнього середовища, внутрішньої координації, організації розробки стратегії.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Теоретичною і методологічною базою процесу прогнозування фінансового потенціалу як системи найчастіше досліджується з позицій: 1) прогностичної діяльності суб'єкта господарювання; позиція мікрорівня одержала розвиток серед праць І. Бланак, О. Білої, В. Борисової, О. Гудзь, Г. Крамаренко, К. Ільїної, Н. Костіної;

2) практики передбачення можливого фінансового стану держави, галузей економіки, формування концепції фінансової політики; позиція макrorівня знайшла відображення у працях Л. Басовського, В. Гейця, М. Дем'яненка, Б. Грабовецького, М. Лахтіонова, В. Опаріна, Д. Полозенко, Г. Просветова, П. Саблука; 3) практики прогнозування ризику фінансування в сільському господарстві; позиція висвітлена у працях: М. Дем'яненка, М. Кропивка, Д. Полозенка, П. Саблука, О. Білоуса; 4) практика прогнозування кон'юнктури фінансового ринку та діяльності фінансових інститутів; позиція висвітлена у працях: І. Бланка, П. Городнічева, Н. Костіної, В. Корнєєва, М. Крупка, І. Лютого, О. Олейнікова. Водночас, незважаючи на наявність доволі значної кількості публікацій з окреслених питань, подальшого дослідження потребує впровадження методів системного аналізу і моделювання процесу інтегрованого прогнозування фінансового потенціалу.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є формування теоретичних положень і ідентифікація сутності фінансових потоків сільськогосподарських підприємств у системі управління господарської діяльності.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Узагальнюючі дослідження класиків теорії управління (Р.Л. Акоффа, А. Файоля, Б.А. Райзберга), прогнозування являє собою вихідну фазу управлінського циклу і визначає успішність та доцільність всіх подальших операцій. В багатьох літературних джерелах функція прогнозування в управлінському циклі виділена і обґрунтована з позиції системно-логічного підходу [2, с. 21; 7 с. 13], але описанню її взаємозв'язку з іншими управлінськими функціями присвячується недостатня увага. Відповідно даному підходу, прогнозування розглядається як "дослідницька основа конкретного плану, а з іншого боку — як оцінка наслідків планових рішень і ступеня виконання плану на кінець планового періоду"; [2, с. 20]; як "засіб конкретизації шляхів, показників і завдань, що сприяють досягненню обраної мети" [6, с. 125]; як "оцінка намічених дій з урахуванням економічних та виробничих умов і наявних у розпорядженні господарюючого суб'єкта фінансових ресурсів" [5, с. 135]. Проте, якщо всі елементи фінансового потенціалу підприємства за умов його розгляду як системи, взаємопов'язані, то будь-які зміни в підсистемах призводять до "ланцюжкових реакцій наслідків". Звідси прогнозування як підсистема в середині функцій управлінського циклу, здійснює безпосередній вплив не тільки на природу фінансового потенціалу підприємства, але й визначає стан інших підсистем — аналітичного, організаційного, координаційного, контрольного та інших блоків прийняття управлінських рішень.

Взагалі дослідження причинно-наслідкових зв'язків в системі функцій управлінського циклу може виступати окремим предметом дослідження. Тому, на нашу думку, недоцільно вважати прогнозування науково-аналітичним етапом планування, фактично його функціональним додатком. З одного боку, прогнозування фінансового потенціалу виступає як вид управлінської діяльності та його організаційне забезпечення, а з іншого боку — як база методолого-методичного обґрунтування управління системою фінансового потенціалу сільськогосподарських підприємств. Розробка комплексу системи прогнозування фінансового потенціалу спрямована на обґрунтування вибору раціональних альтернатив управління фінансами та потребує методологічного обґрунтування та умов її впровадження в сільськогосподарських підприємствах. У даному випадку прогноз має відображати послідовність зміни стану фінансового потенціалу сільськогосподарського підприємства і як цей стан буде впливати на формування, розподіл і використання фінансових ресурсів та дже-

рел їх фінансування. Звідси прогнозування фінансового потенціалу характеризуватиметься ступенем пропорційності розподілу функцій управлінської діяльності відносно процесу прогнозної підтримки системи управління фінансами підприємства.

Загальна кількість об'єктів спостереження, які підлягали аналізу умов прогнозування фінансового потенціалу, складала 70 підприємств приватної форми власності, розташованих в Миколаївській, Херсонській та Запорізькій областях. Дані змінних функцій управлінської діяльності були використані у якості вихідних даних для багатомірного факторного аналізу, що проводився з метою визначення комплексу величин (факторів) прогнозного фінансового потенціалу. Розподіл змінних був прийнятий за виділеними в ході дослідження (аналітичної обробки даних опитування) такими складовими функцій управлінської діяльності як: оцінка зовнішнього середовища, формування стратегічних орієнтирів, моніторинг та діагностика фінансового стану, процес прийняття управлінських рішень, контроль за виконанням фінансового рішення.

Проведений аналіз розкрив пріоритетність тих напрямів управлінської діяльності, які обумовлюють величину прогнозного фінансового потенціалу сільськогосподарських підприємств (табл. 1). За даними проведеного дослідження, принцип формування стратегічних орієнтирів більшість підприємств пов'язують із стратегією максимізації прибутку та збереження економічної самостійності (у 73 % випадків), збільшення обсягів реалізації конкретних видів продукції, удосконалення асортименту продукції, підвищення якості продукції (у 18 % випадків), незначна кількість опитаних респондентів позначила важливість попередження можливих ризиків, закладеної в базовій стратегії функціонування сільськогосподарського підприємства. Характерно, що розширення такої функції управлінської діяльності, як організація стратегічного фінансового планування більш упирається в проблему компетентності.

Як показують аналітичні дослідження, для більшості підприємств, які зорієнтовані на планування фінансової діяльності, основним інструментом управління є розробка бізнес-плану, тобто логічно обґрунтованого документа, що визначає концепцію економічного розвитку підприємства на середньострокову перспективу з урахуванням можливостей залучення необхідних фінансових ресурсів. Втім, такий бізнес-план скоріше є формою презентації планів майбутньої операційної та інвестиційної діяльності або просто декларацією намірів [8, с. 24]. Відсутність системи координації довгострокових і короткострокових стратегічних орієнтирів розвитку в процесі організації планування відносить цей фактор до незадовільних умов формування системи фінансового потенціалу сільськогосподарського підприємства. Але навіть якщо ця вимога виконувалася, вона вимагає логічного взаємозв'язку із прогнозованим фінансовим потенціалом при інших функціях управлінської діяльності. Так, функція моніторингу та діагностики фінансового стану сільськогосподарського підприємства в незадовільних умовах виконується у напрямі аналізу фінансового стану на короткострокову перспективу за показниками структури балансу.

Такий варіант влаштовує близько 34 % керівників сільгосппідприємств, 27 % респондентів визнають, що довгостроковий фінансовий аналіз та систематичне відстеження варіантів ризику стійкості фінансового стану — один із головних інструментів корегування управлінських рішень в умовах дестабіляційних процесів в економіці. Але системний характер інформаційної незабезпеченості, що витікає з тенденції реалізації функцій управлінської діяльності за оцінкою зовнішнього середовища, змушує прогнозувати фінансовий потенціал сільськогосподарського підприємства на засадах перспективного фінансового аналізу за принципом одностороннього напрямку.

Таблиця 1. Прогнозний фінансовий потенціал сільськогосподарських підприємств за функціями управлінського циклу

Узагальнені фактори	Відсоток дисперсії (%)	Кумулятивний відсоток (%)	Навантаження*	Ознаки фактору (змінні складових функцій управлінського циклу)
Середня прогнозованість фінансового потенціалу	33,7	33,7	0,66	Організація систематичного аналізу діяльності конкурентів: суб'єктивні оцінки, невпорядкована інформація
			0,75	Організація систематичного аналізу основних покупців: періодичне, випадкове відстеження
			0,69	Стратегічна орієнтація на збільшення обсягів реалізації конкретних видів продукції, удосконалення асортименту продукції, підвищення якості продукції тощо
			0,70	Бізнес-план та спеціалізовані плани як орієнтир для прийняття рішень на всіх рівнях управління
Низька прогнозованість фінансового потенціалу	25,6	59,3	0,78	Непередбачуваність поведінки обмеженої кількості постачальників
			0,69	Ситуація інформаційної невизначеності щодо оцінки зовнішнього середовища
			0,65	Аналіз фінансового стану на короткострокову перспективу (показники структури балансу)
			0,74	Екстремний характер рішень, що приймаються
			0,67	Організація виконання рішень: ситуативне пристосування до поставлених задач
Висока прогнозованість фінансового потенціалу	13,3	72,6	0,73	Систематичне дослідження конкурентних переваг, відстеження конкурентного ризику
			0,61	Базова стратегічна орієнтація підприємства: стратегія управління ризиками
			0,67	Системний і комплексний підхід, сполучення довгострокових і короткострокових цілей розвитку
			0,61	Імовірнісний підхід в фінансовому аналізі: врахування факторів ризику, обґрунтування можливості реалізації альтернатив
			0,71	Інформаційно-організаційне забезпечення: інформація про реальний та бажаний стан (згідно зі стратегічними цілями та планами)
			0,66	Ітеративність процесу прийняття рішень (корегуючий вплив і чисельні контури зворотного зв'язку)

* Суми квадратів факторних навантажень після обертання (R-техніка факторного аналізу).

Джерело: власні дослідження автора.

За даними проведеного дослідження, у ході синтезу множини суджень було здійснено шкалювання парних порівнянь функцій управлінської діяльності з відповідним прогнозуванням рівня фінансового потенціалу. Задача дослідження полягала у визначенні для кожної складової функції управлінської діяльності $x \in L_{\alpha}$ і підмножини $S \subset L_{\beta}$ ($\alpha < \beta$) функції $w_{x,S} : S \rightarrow [0;1]$, що відображуватиме властивості функції пріоритетів W_x на прогнозний рівень фінансового потенціалу L_{k+1} , $k = \alpha, \dots, \beta - 1$. Тобто функцію $w_{b,L} : L_{\beta} \rightarrow [0;1]$. В ході розподілу складових функцій управлінської діяльності $x \in L_{\alpha}$ та ступеня наближення їх змінних до відповідного прогнозного рівня фінансового потенціалу L_{k+1} отримано відповідний розподіл пріоритетів. У результаті процедур оцінки пріоритетності критеріїв знайдена закономірність у розподілі прогнозованого рівня фінансового потенціалу. Виявилось, що чим більш рівномірним є розподіл пріоритетів між функціями управлінської дії, тим вищий прогнозований рівень фінансового потенціалу (рис. 1).

Найнижча прогнозованість рівня фінансового потенціалу більш за все обумовлена пріоритетом процесу прийняття управлінських рішень (0,55) і менш за все — формуванням стратегічних пріоритетів (0,05) і оцінкою зовнішнього середовища (0,07). Середня прогнозованість рівня фінансового потенціалу характеризується більшим ступенем рівномірності між функціями управлінської діяльності (0,27; 0,29; 0,15; 0,14; 0,15). Найбільш пропорційною виявилася залежність високої прогнозованості рівня фінансового потенціалу від рівномірного розподілу функцій управлінської діяльності (0,12; 0,18; 0,25; 0,24; 0,21). В останньому випадку це свідчить про загальну підтримку прогнозу системи фінансового потенціалу підприємстві на кожній стадії функції. Підприємства, що зазнають значного впливу від

фактору "середньої прогнозованості фінансового потенціалу" (33,7% пояснення дисперсії) регулярно організовують планову роботу у напрямках складання бюджетів розподілу прибутку, доходів і витрат, руху фінансових потоків та з огляду на визначення потреб у зовнішньому фінансуванні. Підприємства, поєднані між собою значним впливом даного фактору і для яких фінансове планування є важливим елементом кожного виробничого процесу, склали 25% від вибіркової сукупності.

Для них є характерним: забезпечення оптимального вкладу фінансових планів на виробничі цілі; припущення, на яких базуються прогнози, чітко сформульовані, вказані елементи незначних змін у майбутньому (досить часто вони, навіть, враховують конфліктні інтереси акціонерів); фінансові наслідки прийняття рішень щодо умов прибутку, витрат, цін продажу, обороту тощо, постійно аналізуються та уточнюються. Проте ці підприємства не організовують планову роботу у напрямках розробки та корегування фінансової стратегії, перспективного та ретроспективного аналізу факторів внутрішнього та зовнішнього середовища.

Опитування керівників підприємств із середньою прогнозованістю фінансового потенціалу виявило їх особистий погляд на ситуацію. Так, вони зазначають, що на сьогодні реалізація фінансового планування має певні особливості, що полягають у неможливості розмежувати стратегічне та тактичне планування. На їх думку, в умовах дестабілізаційних процесів в економіці сільськогосподарські підприємства не спроможні будувати надійні стратегічні плани та прогнози, а наявний вплив імовірнісних факторів призводить до різкого скорочення інтервалу планування. Проте, на нашу думку, наявна недовіра керівників сільськогосподарських підприємств щодо організації прогнозування фінансового потенціалу

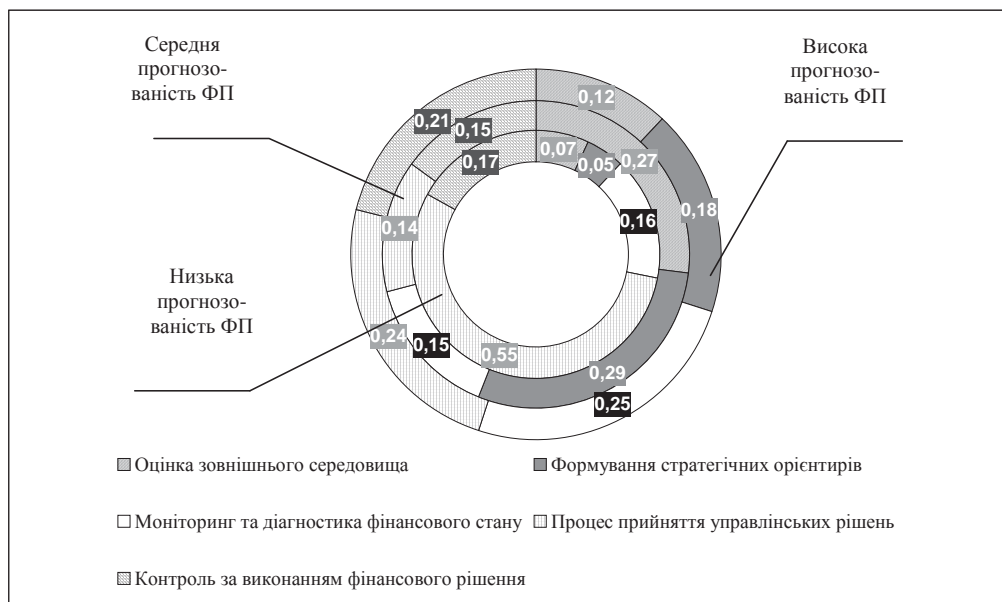

Рис. 1. Розподіл прогнозованого рівня фінансового потенціалу за функціями управлінської дії

Джерело: власні дослідження автора.

лу не стільки пов'язана із оцінюванням реальності фінансових розрахунків, скільки із проблемою забезпечення постійного контролю за виконанням плану забезпечення потреби у фінансуванні виробничого циклу. Найменшим за впливом (13,3 % дисперсії) та за відсотком у вибірковій сукупності (6 %) виявився фактор високої прогнозованості фінансового потенціалу. Формування всього комплексу прогнозування фінансового потенціалу: від ретроспективного аналізу фінансової діяльності до формування її стратегічних орієнтирів — властиве тим сільськогосподарським підприємствам, що перманентно потребують серйозної державної фінансової підтримки у вигляді компенсацій, субсидій, фінансових вкладень, зниження навантаження податкових обов'язків. Здебільшого, це — великі сільськогосподарські підприємства приватної форми власності, які зберегли матеріальну базу та організаційну цілісність в нових умовах, що фінансуються водночас і комерційними структурами, і державними програмами.

ВИСНОВКИ

Хоча переважна більшість підприємств навіть у короткостроковому фінансовому аналізі не вбачає реалізацію прогнозування фінансового потенціалу функцією управління. Очевидно, причиною тому виступають не тільки проблеми в інформаційній системі, яка має погоджувати та інтегрувати зовнішню (загальноекономічну, галузеву інформацію, інформацію про основних контрагентів, конкурентів, зовнішній аудиторський висновок тощо) та внутрішню інформацію (облікову інформацію, інформацію статистичного обліку, оперативного обліку, нормативно-планову інформацію тощо) з метою корегування організаційно-економічних заходів в управлінні системою фінансового потенціалу. Натомість мова йде про порядок організації прогнозування фінансового потенціалу, що, здебільшого, стикається з проблемами професійної підготовки, небажанням здійснювати систематичний контроль за виконанням оперативних і стратегічних планів, неналежним усвідомленням важливості чіткого виконання посадових функцій тощо.

Література:

1. Басовський Л.Е. Прогнозирование и планирование в условиях рынка: [учеб. пособ.] / Л.Е.Басовский. — М.: ИНФРА-М. — 2004. — 260 с.
2. Грабовецький Б.Є. Економічне прогнозування і планування: [навч. посіб.] / Б.Є. Грабовецький. — К.: Центр навч. літ.-ри. — 2003. — 188 с.

3. Григорьев В.В. Оценка предприятия: теория и практика / В.В. Григорьев, М.А. Федотова. — М.: ИНФРА-М, 1997. — 320 с.

4. Згуровский М.З. Системный анализ: проблемы, методология, приложения: [моногр.] / М.З. Згуровский, Н.Д. Панкратова. — К.: Наукова думка, 2005. — С. 619.

5. Ковалев В.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия / В.В. Ковалев, О.Н. Волкова. — М.: ПБОЮЛ М.А. Захаров. — 2001. — 424 с.

6. Крамаренко Г.О. Фінансовий аналіз і планування: [навч. посіб.] / Г.О. Крамаренко. — К.: Центр навчальної літератури. — 2003. — 224 с.

7. Оцінка і діагностика фінансової стійкості підприємства: [моногр.] / [Кизим М.О., Забродський В.А., Зінченко В.А., Копчак Ю.С.]. — Харків: ВД "Інжек". — 2003. — 144 с.

8. Стецюк П.А. Бізнес-план в управлінні фінансами сільськогосподарських підприємств / П.А. Стецюк. — К.: ННЦ ІАЕ, 2007. — 110 с.

References:

1. Basovskyy, L.E. (2004), Prohnozyrovanye y planyrovanye v uslovyakh rynku. [Planning and forecasting in market conditions], YNFRA-M, Moscow, Russia.
2. Hrabovetsky, B.Ye. (2003), Ekonomichne prohnozuvannya i planuvannya. [Economic forecasting and planning], Tsentr navch. lit-ry, Kyiv, Ukraine.
3. Hryhorev, V.V. (1997), Otsenka predpryyatyya: teoriyya y praktyka [Evaluation of the enterprise: theory and practice], YNFRA-M, Moscow, Russia.
4. Z-hurovskyy, M.Z. (2005), Systemnyy analiz: problemy, metodolohyya, prylozhenyya [Systems analysis: problems, methodology, applications], Naukova dumka, Kyiv, Ukraine.
5. Kovalev, V.V. (2001), Analiz khozyaystvennoy deyatel'nosti predpryyatyya [Analysis of enterprise activity hozyaystvennoy], PBOYUL M.A. Zakharov, Moscow, Russia.
6. Kramarenko, H.O. (2003), Finansovyy analiz i planuvannya [Financial analysis and planning], Tsentr navchalnoy literatury, Kyiv, Ukraine.
7. Kyzym, M.O. Zabrodskyy, V.A. Zinchenko, V.A. and Kopchak, YU.S. (2003), Otsinka i diahnostryka finansovoyi stiykosti pidpryyemstva [Evaluation and diagnosis of the financial sustainability of the enterprise], Kharkiv, Ukraine.
8. Stetsyuk, P.A. (2007), Biznes-plan v upravlinni finansamy silskohospodarskykh pidpryyemstv [Business plan to manage finances enterprises], NNTS IAE, Kyiv, Ukraine.

Стаття надійшла до редакції 14.07.2015 р.